

Langs Hærvejen gennem Silkeborg Kommune

- fra oldtidens Hærvej til jernbane og nutidens motorvej

Velkommen på Hærvejs-ruten

Med 55 kilometer afmærket vandresti og cykelroute byder Hærvejs-ruten gennem Silkeborg Kommune på enestående natur- og kulturoplevelser. Ruten følger den oldgamle færdselskorridor "Hærvejen" nord-syd langs Den Jyske Højdyrg, som også danner vandskel. Her har mennesker medbringende dyr og varer gennem årtusinder kunnet færdes nogenlunde tørskoet udenom vandløb, sører og moser.

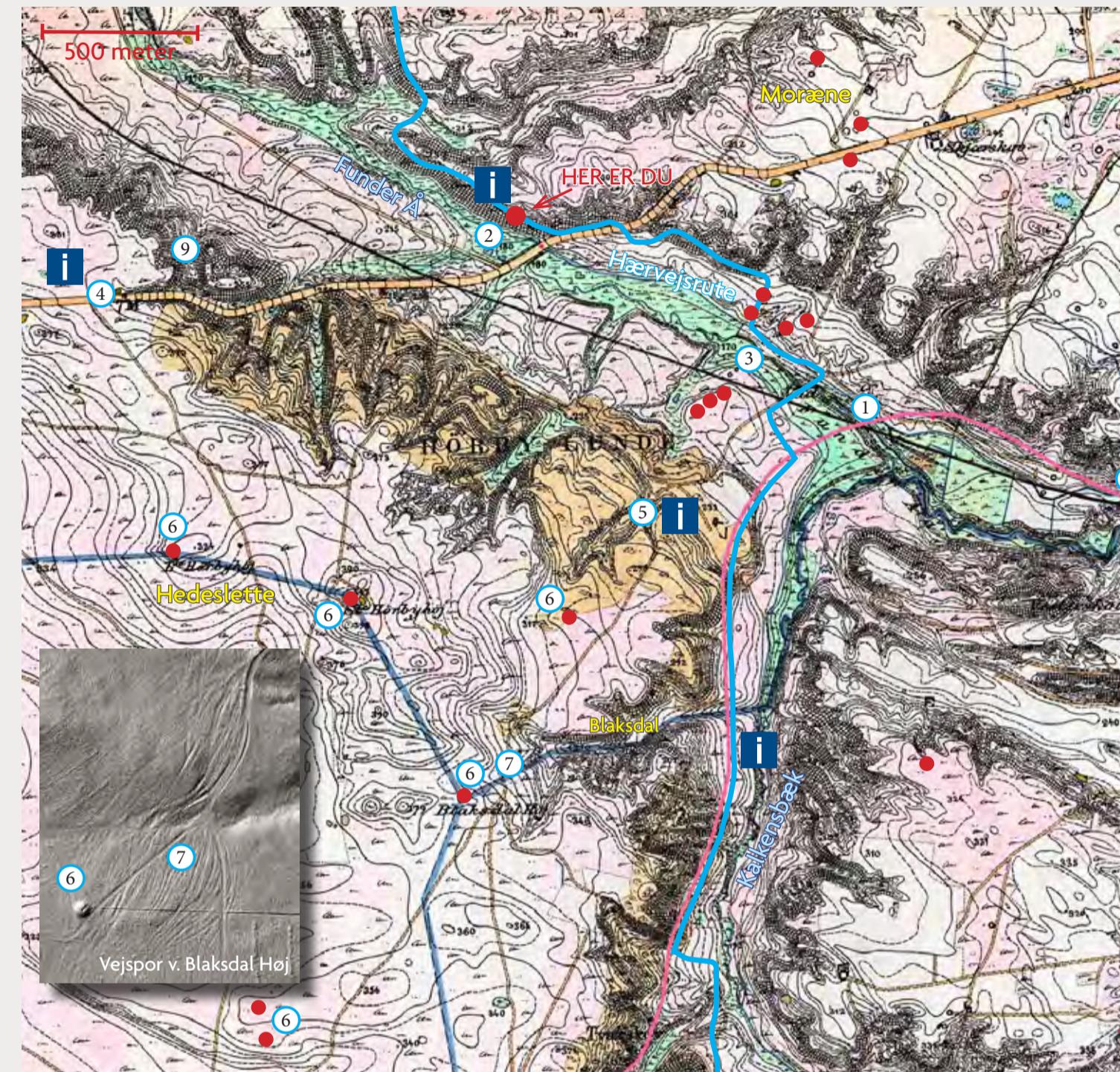
Du står her på nordsiden af Funder Ådal, som blev dannet af smeltevand under gletsjeren i den sidste istid for ca. 15.000 år siden. Smeltevandet løb denne gang under isens pres modsat vej op ad bakke mod nordvest til den store gletscherport, som fandtes nær Bølling Sø.

Her på Den Jyske Højdyrg findes tre landskabstyper: Et østligt, kuperet morænelandskab, formet af is og vand under og efter istiden. Det gennemskæres af smeltevandsdalene, hvori vandløbene strømmer, nu mod øst til Gudenå og Kattegat. Endelig er der de vestlige hedesletter, som skabtes af det smeltevand, som blandet med sand, strømmede ud mod vest fra gletscherportene.

Færdslen ad Hærvejen har gennem tiden fulgt mange ruter på Den Jyske Højdyrg. På de åbne og flade hedesletter kunne færdslen brede sig ud med spredte vejspor. Ved dalene, som her ved Funder Å, var det modsat. Her samlede færdslen sig mod vadestedet ved Harbovad (3) og vogne, mennesker og dyr sled efterhånden dybe hulveje ned i de tilstødende skrænter. En oldtidsroute fyldt med udfordringer og farer som fortsatte mod nord øst om Bølling Sø, flankeret af talrige gravhøje.

Funder Ådal med motorvejsbro, jernbane og landevej set fra nordvest.

Det ændrede landskab

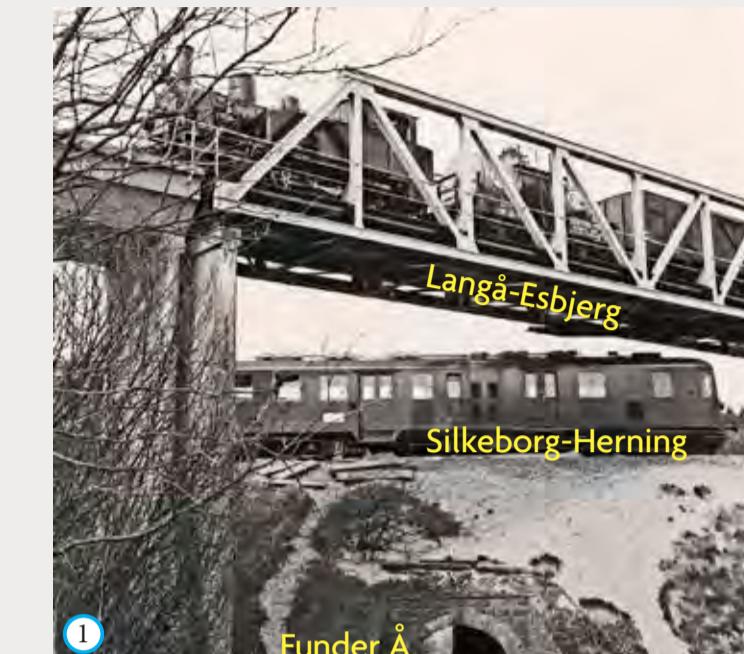
Det smukke ca. 150 år gamle kortudsnit herover illustrerer tydeligt, hvorledes det tidligere åbne og sandfyldte hedeland-skab omkring Funder Ådal nu har ændret sig. Dengang var kun skrænterne beovkset med løvtræer - i dag dækker store menneskeskabte nåletræsplantager heden og slører udsynet.

Enkeltstående store gravhøje (rød prik) på heden, udgør skelpunkter for de gamle sogne og herreder samt nutidens kommuner (blå streg) og fungerede også som "fyrtræne" for de vejfarende mod ådalens gamle vadested ved Harbovad. Oldtidens vadested markeres på begge sider af en række mindre gravhøje.

"Den Skæve Bane" blev først anlagt i 1917-20 og er derfor tilføjet med lilla streg, men Silkeborg-Herning banen fra 1877 ses. Jernbanerne i ådalens krævede omfattende jordarbejder med store jorddæmninger og broer - særligt ved passagen af Funder Å, som togene krydsede i "to etager" (se foto).

Værd at se nærmere på i området:

- 1 Jernbanebroerne over Funder Å.
The railway bridges over Funder Å.
- 2 Motorvejsbroen over Funder Ådal - indviet 2012.
The motorway bridge over Funder Ådal - inaugurated 2012.
- 3 Det gamle vadested ved Harbovad flankeret af gravhøje.
The old Ford by Harbovad flanked by mounds.
- 4 Mindesten, Digterpræsten Kaj Munk - Ny skiltning 2019.
Memorial stone, Poet Priest Kaj Munk - New signage 2019.
- 5 Dyb hulvej og gamle hulvejsspør i dal og skovbund.
Deep creek road and old creek tracks in valley and forest floor.
- 6 Gravhøje på den gamle hede.
Burial mounds on the old moor.
- 7 Vifteformede vejspor øst for Blaksdal Høj.
Fan-shaped road tracks east of Blaksdal barrow.
- 8 Funder Station.
Funder Station.
- 9 Udsigtspunkt over Funder Ådal.
Viewpoint of Funder Ådal.

Togpassage ved Funder Å-broerne, 1971. Foto: Georg Schmidt ©

Along the Hærvej through Silkeborg Municipality

- From ancient Hærvej to modern motorway

With 55 kilometres of waymarked hiking and cycling trail, the Hærvej route through Silkeborg Municipality offers unique natural and cultural experiences. The route follows the ancient travel corridor known as the Hærvej from north to south along the Jutland Ridge, which also forms a watershed. Here, people transporting animals and goods have for millennia been able to travel more or less dryshod, avoiding streams, lakes and bogs.

You are now standing on the north side of the Funder River valley, which was formed by meltwater under the glacier in the last Ice Age about 15,000 years ago. At that time, under the pressure of the ice, the meltwater flowed the other way, uphill north-westwards to the large subglacial tunnel mouth or 'portal' that stood near Bølling Lake.

Here on the Jutland Ridge, there are three types of landscape. There is an undulating eastern moraine landscape formed by ice and water during and after the Ice Age. This is intersected by the meltwater valleys, in which the watercourses now flow eastwards to the Gudenå River and the Kattegat. Finally, there are the western outwash plains formed by meltwater, mixed with sand, flowing out westwards from the glacier portals.

Traffic along the Hærvej has followed many routes on the Jutland Ridge over the years. On the flat, open outwash plains, traffic could spread out, leaving widely scattered tracks. Near the valleys, as here by the Funder River, the opposite was the case. Here, traffic converged on the ford at Harbovad, and carts, people and animals gradually wore deep sunken lanes into the adjoining slopes. Full of challenges and dangers, the route continued northwards, skirting to the east of Bølling Lake, where numerous burial mounds stand alongside the ancient road.

Where the Hærvej route used to cross the Funder River valley at Harbovad on the way round the east side of Bølling lake, more recent traffic goes both across and along the river valley.

The latest traffic route is the elegant present-day motorway bridge, 740 metres in length, near which you are now standing. The 30-metre-high bridge, opened on 12 August 2012, is Denmark's longest bridge on land. It consists of two parallel bridges, 1 metre apart, supported by a total of nine sets of gently tapering bridge pillars at 85-metre intervals. The Silkeborg-Herning railway from 1877 runs along the bottom of the valley and passes underneath the western end of the motorway bridge, while, a little way east of the bridge, the original road crosses the valley and the railway, heading over the steep valley slopes toward Funder and Hørbylunde.

About 1 km further east, the railway crosses the Funder River by a stone bridge and embankment; this is also where the Langå-Esbjerg diagonal railway line previously ran southwards through the tributary valley containing the Kalkensbæk stream. The 'Skewed Line', as the railway was popularly known, was opened in 1920. With the coming of the railway, Esbjerg assumed its status as an export port, particularly for Jutland agricultural produce bound for England. Passenger traffic on the Skewed Line ceased in 1971, but the line between Hjøllund and Brønde continued to be used until 1988 to carry railway ballast from the stone-crushing factory near Hjøllund. The tracks on this stretch were not removed until 1993. The line is now a nature trail.

Silkeborg
Kommune

Tekst, foto og layout: © KulturKonsulenten, 2020, Tlf. 28 40 75 08

Læs mere på www.fortidsmindeguide.dk

Hulveje og gravhøje langs Funder Ådal

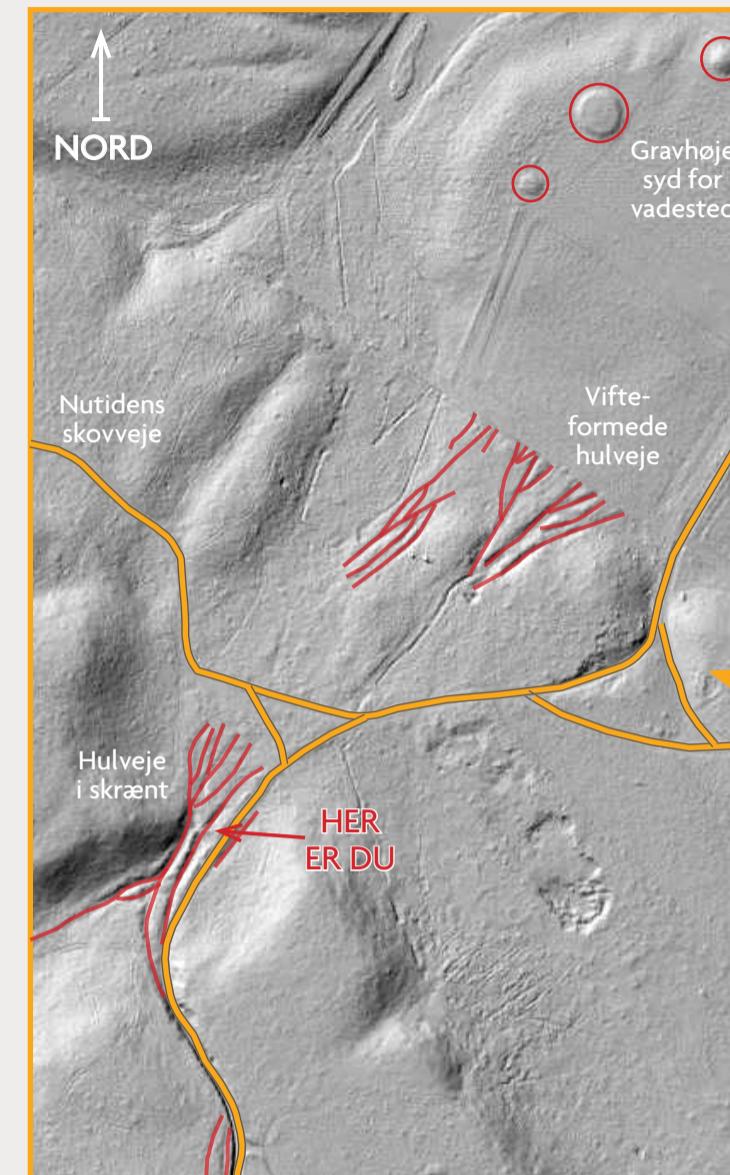
- Omkring oldtidens vadested ved Harbovad

Velkommen på Hærvejs-ruten

Funder Ådal, som du står i her, omgives af et kuperet morænelandskab, som med tilhørende tunnel- og smeltevandsdale blev formet af is og vand under den sidste istid. Men kun ganske kort mod vest møder du den flade hedeslette, som ikke var isdækket og derfor kun blev udjævnet af smeltevandet fra isens afsmelting. Landskabet er en del af Den Jyske Højdeberg, som følger isens maksimale udbredelse under sidste istid for ca. 20.000 år siden.

Højdebergen har været en naturlig færdselskorridor for mennesker gennem årtusinder og blandt rutens mange navne er "Hærvejen" nok det bedst kendte. På åbent og fladt land kunne færdslen brede sig ud. Modsat var det ved passage af dale, ålbø og fugtige områder - som her ved Funder Ådal. Her samlede færdslen sig om udvalgte overgangssteder og i skrænterne omkring disse sled vogne, mennesker og dyr efterhånden dybe hulveje ned i terrænet. Dette er hulvejssporene langs med og givetvis også under nutidens grusvej her ved Harbovad et enestående eksempel på.

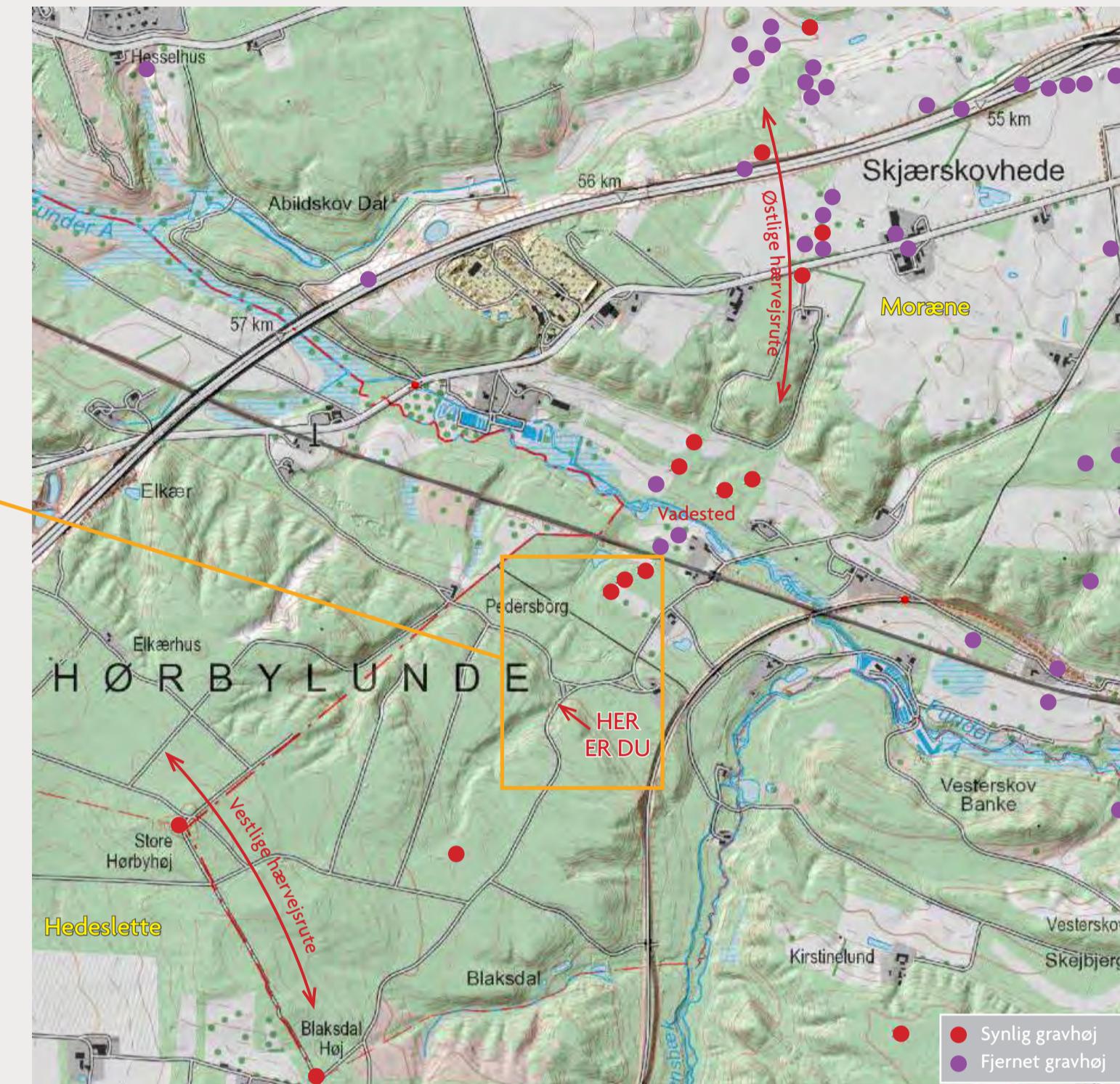
Vadestedet ved Harbovad forbinder vejene fra den flade hede mod syd med den gamle oldtidsvej øst om Bølling Sø, som flankeres af utallige gravhøje.

Overfladsescanning af området ved Harbovad med optegnede hulvejsspore og gravhøje. Nutidens grusvej overlejrer den dybe gamle hulvej som oprindeligt førte gennem dalen mod syd.

Tunge oksetrukne vogne kæmpede sig i oldtiden gennem de stejle hulveje i skrænterne langs Funder Å mod vadestedet ved Harbovad.
Tegning: Sune Elskær © Slots- og Kulturstyrelsen

Oprindeligt har 10 mindre gravhøje markeret vadestedet her ved Harbovad og på den gamle nu tilplantede hede mod syd har store høje ledt færdslen frem til vadestedet. Nord for Funder Å markeres mere end 20 gravhøje oldtidsvejens videre forløb øst om Bølling Sø.

Kort og Lidar-scanning: SDFF & COWI ©

Vadested og gammel højvej

Harbovad - "Det hårde vadested" over Funder Å markeres på hver side af åen med 5 mindre gravhøje, hvoraf 3 nu er forsvundet. Samtidig ledte store gravhøje, som fyrtårne på den gamle men nu tilplantede hede mod syd, ned til vadestedet. Tilsvarende kendes der på toppen af landskabet nord for ådalens mere end 20 gravhøje. Her er der også fundet bebyggelse fra bronze- og jernalderen og højrækken fortsætter langs oldtidsvejen øst om Bølling Sø få kilometer mod nord.

Vejsporet har derfor sikkert været benyttet gennem næsten 4.000 år - helt tilbage fra bronzealderens begyndelse omkring 1.700 f.Kr. Tollundmanden har sikkert gået på denne vej!

Middelalderens hærvejsrute tog retning vest om søen med talrige hjulspor i den fladere hedeslette mod broen ved Klode Mølle over Skygge Å nordvest for Bølling Sø. Herefter forenes vejen igen med den østlige "højvej".

Sunken lanes and burial mounds along Funder Valley

The ancient ford at Harbovad

Funder Valley, where you are now standing, is surrounded by an undulating moraine landscape which, with its associated tunnel valleys and meltwater valleys, was formed by ice and water during the last Ice Age. But, just a short distance to the west, you will encounter the flat outwash plain, which was not covered with ice and was therefore merely levelled out by the meltwater from deglaciation. This landscape is part of the Jutland Ridge, which follows the maximum extent of the ice during the last Ice Age, about 20,000 years ago.

The Ridge has for millennia been a natural traffic corridor for people; of the route's many names, probably the best known is the 'Hærvej'. On flat, open land, traffic could spread out. The opposite was the case when traversing valleys, streams and wetland areas - such as here at Funder Valley. Here, traffic converged on selected crossing points, and on the slopes around them carts, people and animals gradually wore deep sunken lanes into the ground. The sunken tracks alongside (and of course also under) the present-day gravel road here at Harbovad are a unique example of this.

The ford at Harbovad links the roads from the flat heath in the south with the ancient road, flanked by countless burial mounds, east of Bølling Lake.

Harbovad ('The Hard Ford') across the River Funder was marked on either side of the river by five small burial mounds, three of which have now disappeared. At the same time, large burial mounds, standing like beacons on the old, but now planted, heath to the south, led down to the ford. Similarly, there are more than 20 known burial mounds on the top of the landscape, north of the river valley. Bronze and Iron Age settlements have also been found here, and the line of barrows continues along the ancient road round the east of Bølling Lake, a few kilometres to the north.

The track is therefore likely to have been in use for nearly 4,000 years - ever since the start of the Bronze Age in about 1700 BCE. The Tollund Man probably walked along this road!

The mediaeval Hærvej route went in a westerly direction around the lake, with many wheel tracks in the flatter outwash plain going towards the bridge over the River Skygge at Klode Mølle, north-west of Bølling Lake. From that point, the road rejoins the eastern 'Mound road'.

En af de tre bevarede gravhøje i skoven syd for det gamle vadested over Funder Å, som hulvejene ved Harbovad sigter imod.

Hærvejsruten

Bølling Sø

Blaksdal Høj

Den Skæve Bane

Hulvej

 Silkeborg
Kommune

Tekst, foto og layout: © KulturKonsulenten, 2020, Tlf. 28 40 75 08

Læs mere på www.fortidsmindeguide.dk

Langs Hærvejen gennem Silkeborg Kommune

- omkring shelterpladsen ved "Den Skæve Bane"

Velkommen på Hærvejs-ruten

Med 55 kilometer afmærket vandresti og cykelrute byder Hærvejs-ruten gennem Silkeborg Kommune på enestående natur- og kulturoplevelser. Ruten følger den oldgamle færdselskorridor "Hærvejen" nord-syd langs Den Jyske Højdyrg, som også danner vandskel. Her har mennesker medbringende dyr og varer gennem årtusinder kunnet færdes nogenlunde tørskoet udenom vandløb, sører og moser.

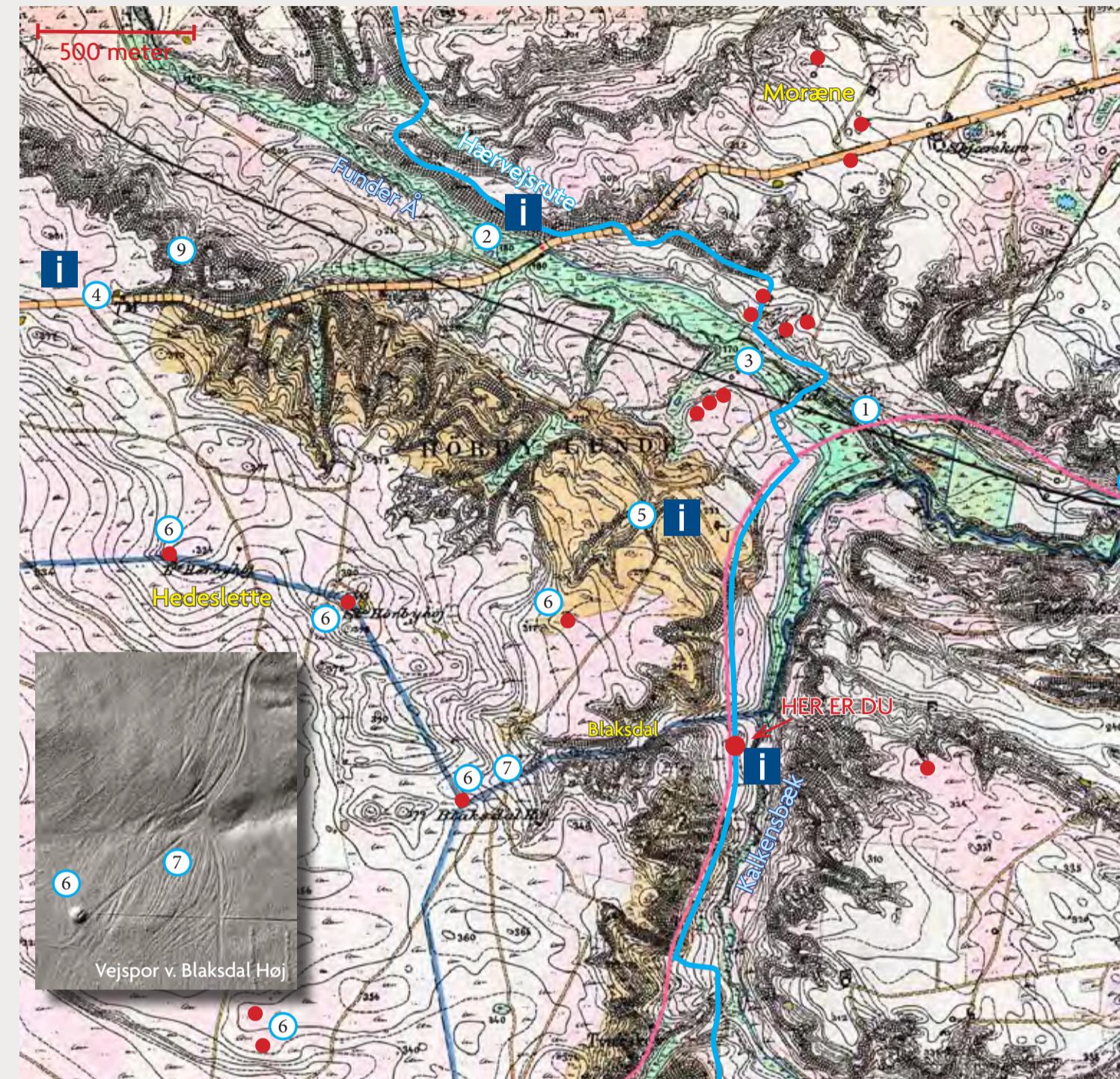
Du står her i vestkanten af en sidedal til Funder Ådal med den tilstødende Kalkensbæk, som blev dannet af smeltevand under gletsjeren i den sidste istid for ca. 15.000 år siden. Smeltevandet løb dengang under isens pres modsat vej op ad bakke mod nordvest til den store gletscherport, som fandtes nær Bølling Sø.

Her på Den Jyske Højdyrg findes tre landskabstyper: Et østligt, kuperet morænelandskab, formet af is og vand under og efter istiden. Det gennemskæres af smeltevandsdalene, hvori vandløbene strømmer, nu mod øst til Gudenå og Kattegat. Endelig er der de vestlige hedesletter, som skabtes af det smeltevand, som blandet med sand, strømmede ud mod vest fra gletscherportene.

Studetrukket kærre på vej over et vadedest på heden ca. 1910.
Ukendt fotograf.

Færdslen ad Hærvejen har gennem tiden fulgt mange ruter på Den Jyske Højdyrg. På de åbne og flade hedesletter kunne færdslen brede sig ud med spredte vejspor. Ved dalene, som her ved Funder Å, var det modsat. Her samlede færdslen sig mod vadedestet ved Harbovad (3) og vogne, mennesker og dyr sled efterhånden dybe hulveje ned i de tilstødende skrænter. En oldtidsroute fyldt med udfordringer og farer som fortsatte mod nord øst om Bølling Sø, flankeret af talrige gravhøje.

Det ændrede landskab

Det smukke ca. 150 år gamle kortudsnit herover illustrerer tydeligt, hvorledes det tidligere åbne og sandfyldte hedeland-skab omkring Funder Ådal nu har ændret sig. Dengang var kun skrænterne beovset med løvtræer - i dag dækker store menneskeskabte nåletræsplantager heden og slører udsynet.

Enkeltstående store gravhøje (rød prik) på heden, udgør skelpunkter for de gamle sogne og herreder samt nutidens kommuner (blå streg) og fungerede også som "fyrtyrne" for de vejfarende mod ådalens gamle vadedest ved Harbovad. Oldtidens vadedest markeres på begge sider af en række mindre gravhøje.

"Den Skæve Bane" blev først anlagt i 1917-20 og er derfor tilføjet med lilla streg, men Silkeborg-Herning banen fra 1877 ses. Jernbanerne i ådalen krævede omfattende jordarbejder med store jorddæmninger og broer - særligt ved passagen af Funder Å, som togene krydsede i "to etager" (se foto).

Værd at se nærmere på i området:

- 1 Jernbanebroerne over Funder Å. The railway bridges over Funder Å.
- 2 Motorvejsbroen over Funder Ådal - indviet 2012. The motorway bridge over Funder Ådal - inaugurated 2012.
- 3 Det gamle vadedest ved Harbovad flankeret af gravhøje. The old Ford by Harbovad flanked by mounds.
- 4 Mindesten, Digterpræsten Kaj Munk - Ny skiltning 2019. Memorial stone, Poet Priest Kaj Munk - New signage 2019.
- 5 Dyb hulvej og gamle hulvejsspår i dal og skovbund. Deep creek road and old creek tracks in valley and forest floor.
- 6 Gravhøje på den gamle hede. Burial mounds on the old moor.
- 7 Vifteformede vejspor øst for Blaksdal Høj. Fan-shaped road tracks east of Blaksdal barrow.
- 8 Funder Station.
- 9 Udsigtspunkt over Funder Ådal. Viewpoint of Funder Ådal.

Togpassage ved Funder Å-broerne, 1971. Foto: Georg Schmidt ©

Along the Hærvej through Silkeborg Municipality

- The shelter area alongside "The Skewed Line"

With 55 kilometres of waymarked hiking and cycling trail, the Hærvej route through Silkeborg Municipality offers unique natural and cultural experiences. The route follows the ancient travel corridor known as the Hærvej from north to south along the Jutland Ridge, which also forms a watershed. Here, people transporting animals and goods have for millennia been able to travel more or less dryshod, avoiding streams, lakes and bogs.

You are now standing in a tributary valley to the Funder River valley, containing the adjacent Kalkensbæk stream. It was formed by meltwater under the glacier in the last Ice Age about 15,000 years ago. At that time, under the pressure of the ice, the meltwater flowed the other way, uphill north-westwards to the large subglacial tunnel mouth or 'portal' that stood near Bølling Lake.

Here on the Jutland Ridge, there are three types of landscape. There is an undulating eastern moraine landscape formed by ice and water during and after the Ice Age. This is intersected by the meltwater valleys, in which the watercourses now flow eastwards to the Gudenå River and the Kattegat. Finally, there are the western outwash plains formed by meltwater, mixed with sand, flowing out westwards from the glacier portals.

The beautiful map section on the left, about 150 years old, clearly shows how the formerly open, sandy heath landscape around the Funder River valley has now changed. At that time, only the slopes were wooded, with deciduous trees; today, large man-made conifer plantations cover the heath and obscure the view.

Traffic along the Hærvej has followed many routes on the Jutland Ridge over the years. On the flat, open outwash plains, traffic could spread out, leaving widely scattered tracks. Near the valleys, as here by the Funder River, the opposite was the case. Here, traffic converged on the ford at Harbovad, and carts, people and animals gradually wore deep sunken lanes into the adjoining slopes. Full of challenges and dangers, the route continued northwards, skirting to the east of Bølling Lake, where numerous burial mounds stand alongside the ancient road.

The shelter area lies on the now-disused Langå-Esbjerg 'Diagonal Railway', opened in 1920 and popularly known as the 'Skewed Line'. The huge manual task of laying the track was largely carried out by labour from Jutland and Bornholm.

With the coming of the railway, Esbjerg assumed its status as an export port, particularly for Jutland agricultural produce bound for England. As well as passenger travel, the line provided a welcome opportunity for the transport of goods such as peat briquettes from the many then-extant peat banks, marlstone, and timber and firewood from the mid-Jutland plantations. Sawmills were built in both Hjøllund and Hampen, and a whole town later grew up around the latter.

Passenger traffic on the Skewed Line ceased in 1971, but the line between Hjøllund and Brønde continued to be used until 1988 to carry railway ballast from the stone-crushing factory near Hjøllund. The tracks on this stretch were not removed until 1993; the line is now a nature trail.

Silkeborg
Kommune

